

Kohtuasi C-282/20

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

26. juuni 2020

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Spetsializiran nakazatelen sad (Bulgaaria)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

22. juuni 2020

Menetlusosaline:

Spetsializirana prokuratura

Süüdistatav:

ZX

Põhikohtuasja ese

Menetlus toimub vastavalt Nakazatelno protsesualen kodeksi (Bulgaaria kriminaalmenetluse seadustik, edaspidi „NPK“) artiklitele 485 jj.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus tuvastas põhikohtuasjas süüdistusakti läbi vaadates, et ebaselguse ja ebatäielikkuse tõttu on süüdistusaktil puudusi. Riigisisene seadus ei näe ette nende kõrvaldamise võimalust. Seega tekib küsimus, kas ebaselgus ja ebatäielikkus tuleb siiski kõrvaldada ning kuidas see sellisel juhul peab toimuma.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Eelotsusetaotlus esitatakse ELTL artikli 267 esimese lõigu punkti b alusel.

Eelotsuse küsimused

Kas direktiivi 2012/13 artikli 6 lõikega 3 ja harta artikliga 47 on kooskõlas riigisisene õigusnorm, nimelt Bulgaaria Vabariigi Nakazatelno protsesualen kodeksi (kriminaalmenetluse seadustik) artikli 248 lõige 3, mille kohaselt ei ole kriminaalmenetluses pärast esimese kohtuistung lõppu (eelistung) ette nähtud menetlusnormi, mille alusel saaks kõrvaldada süüdistusakti sisulise ebaselguse ja ebatäielikkuse, mille tulemusena rikutaks süüdistatava õigust saada teavet süüdistuse kohta?

Kui sellele küsimusele vastatakse eitavalt: kas eespool viidatud õigusnormide ning harta artikliga 47 on kooskõlas süüdistuse muutmist käsitlevate liikmesriigi õigusnormide selline tõlgendamine, mis lubab prokuröri istungi ajal kõrvaldada süüdistusakti sisulise ebaselguse ja ebatäielikkuse viisil, mis täielikult ja tõhusalt arvestab süüdistatava õigust saada teada süüdistus, või on nende eespool viidatud õigusnormidega kooskõlas see, kui kohaldamata jäetakse riigisisene keeld peatada kohtumenetlus ja saata kohtuasi prokurörile tagasi uue süüdistusakti koostamiseks?

Liidu õigusnormid ja Euroopa Kohtu praktika

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiivi 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet (ELT 2012, L 142, lk 1), artikli 6 lõige 3

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 47

5. juuni 2018. aasta kohtuotsus Kolev jt, C-612/15, ECLI:EU:C:2018:392

14. mai 2020. aasta kohtuotsus UY, C-615/18, ECLI:EU:C:2020:376

12. veebruari 2020. aasta kohtuotsus Kolev jt, C-704/18, ECLI:EU:C:2020:92

Viidatud riigisisised õigusnormid

Nakazatelen kodeksi (Bulgaaria karistusseadustik, edaspidi „NK“) artikli 244 lõige 2 koostoimes lõikega 1; artikkel 243

Nakazatelno-protsesualen kodeksi (NPK) artikli 246 lõiked 2 ja 3, artikli 248 lõige 5 punkt 1 koostoimes lõige 1 punktiga 3, artikli 249 lõige 2 ja lõige 4 punkt 1, artikkel 287, artikkel 288, artikli 335 lõige 1 punkt 1, artikli 351 lõige 2

Asjaolude ja menetluse lühikokkuvõtte

- 1 Spetsializirana prokuratura (Bulgaaria eriprokuratuur) esitas ZXile süüdistuse 19. juulil 2015 kuni kella 1.30 kodu- ja välismaal vahetuskurssi omava valeraha,

- nimelt 88 kahesajaeurose pangatähe, mille osas oli ta teadlik, et need on võltsitud, valdamise eest, mis on karistatav vastavalt NK artikli 244 lõikele 2 koostoimes lõikega 1.
- 2 Eelistungil arutati sõnaselgelt süüdistusakti nõuetele vastavust; kaitse seda kahtluse alla ei seadnud. Kohus tuvastas, et süüdistusakt vastab vormiliselt nõuetele.
 - 3 Pärast kõigi tõendite kogumist tuvastas kohus asjaosaliste ülekuulamise ja otsuse kuulutamise eeldusi kontrollides, et süüdistusakt on tõepoolest teataval määral ebaselge ja ebatäielik, mis eelistungi käigus oli jäänud märkamata.
 - 4 88 võltsitud pangatähe valdamise ajavahemik ei ole selgelt märgitud, kuna asjaolude osas on märgitud pikem ajavahemik, lõpposas seevastu ainult pooleteisetunnine ajavahemik.
 - 5 Osas, milles süüdistus esitati vastavalt NK artiklile 244, on üks NK artikli 244 kohase teo kuriteokoosseisu tunnus „suure koguse“ valeraha valdamine. Prokurör peab selle tunnuse olemasolu välja tooma, selline väljatoomine on süüdistusakti nõuetelevastavuse üks tingimus. Käesoleval juhul toodi välja, et süüdistatava valduses oli 88 pangatähte, aga mitte seda, et see asjaolu tähendab „suure koguse“ valdamist. See viib järelduseni, et süüdistusakt on vormiliselt õigusvastane, kuna selles kirjeldatakse karistatava teo õiguslikke tunnuseid mittetäielikult. Konkreetselt ei märgitud ühte kuriteokoosseisu tunnust („suur kogus“). Selleks et süüdistusakt oleks vormiliselt nõuetele vastav, tuleb see aga ära märkida.
 - 6 Süüdistusakti sõnastuse kohaselt oli süüdistatava valduses „valeraha“. Seevastu on NK artikli 244 lõike 2 sõnastuses koostoimes lõikega 1 juttu „võltsitud rahast“, mitte kusagil artikli 244 lõigetes 1 ja 2 ei nimetata „valeraha“. Teisalt on NK artikli 244 puhul tegemist NK artikli 243 põhikoosseisu kvalifitseerimisega, kus on öeldud, et „raha võltsimine“ tähendab „valeraha valmistamist“ või „ehtsa“ raha „võltsimist“. Järelikult on „valeraha“ puhul tegemist „võltsitud raha“ alaliigiga. Seetõttu peab süüdistusakti sõnastus sisaldama mitte ainult spetsiifilisemat tähistust „vale-“, vaid ka sellise raha üldisemat tähistust, nimelt „võltsitud“.
 - 7 NK artiklile 244 vastav tegu on NK artikli 243 põhikoosseisu variant. Seetõttu on NK artikli 244 kohase kuriteokoosseisu mõned tunnused NK artikli 243 sõnastuses ja NK artikli 244 sõnastuses neid eraldi ära toodud ei ole. See puudutab esiteks süüteo eseme karistatavuse tunnust „võltsitud“ ja „vale-“, kuna need mõisted on määratletud NK artiklis 243. Teiseks puudutab see süüteo eseme täiendavat tunnust „...kodu- ja välismaal vahetuskurssi omav“, mis sisaldub samuti üksnes NK artiklis 243.
 - 8 Need kuriteokoosseisu tunnused on süüdistusaktis sõna-sõnalt ära toodud, ent ilma viiteta õigusnormile, mis neid sisaldab, nimelt on välja jäänud viide NK artikli 243 lõikele 1.

- 9 Seetõttu erineb õigusliku kvalifitseerimise puhul sõnaline pool numbrilisest, kuna sõnadega on ära toodud NK artikli 243 lõike 1 tunnused, ent ei viidata artikli numbrile. Seetõttu on vajalik täiendada, et süüdistus ei tugine mitte üksnes NK artikli 244 lõikele 2 koostoimes lõikega 1, vaid NK artikli 244 lõikele 2 koostoimes lõikega 1 koostoimes artikli 243 lõikega 1.
- 10 12. juuni 2020. aasta kohtuistungil viitas eelotsusetaotluse esitanud kohus süüdistusakti nimetatud puudustele. Prokurör väljendas valmidust kõrvaldada need puudused süüdistuse muutmise ja süüdistusakti paranduse vormis, nimelt: nimetades 88 pangatähe valdamise ajavahemiku, täpsustades, kas need moodustavad „suure koguse“ ja kas tegemist on võltsitud rahaga, ning nimetades õiguslikus hinnangus artiklite korrektseid numbreid.
- 11 Kaitse avaldas, et nõustub süüdistusakti muutmise ja tegemist on ainsa võimalusega selles sisalduvate puuduste kõrvaldamiseks.
- 12 Eelotsusetaotluse esitanud kohus peab otsustama, kas süüdistusakti puuduste kõrvaldamine prokuröri avaldusega kohtuistungil on võimalik.
- 13 Kohus on arvamisel, et sellised puudused on oma laadilt olulised, kuna need kahjustavad kriminaalmenetluse korra kohast kulgu. Nimelt ei saa kohus süüdistusakti sellise ebaselguse ja ebatäielikkuse puhul otsust välja kuulutada, kuna otsuses nimetatakse esmakordselt teatavaid tunnuseid, kuriteo osi või nendele antavat õiguslikku hinnangut. See on õigusvastane, kuna süüdistatavat tuleb teavitada süüdistuse kõigist aspektidest, et tal oleks võimalik end kaitsta, ja teda ei tohi nendest teavitada alles kohtuotsusega, mille puhul võib ju tegemist olla ka süüdimõistva otsusega. Samuti ei saa kohus otsust välja kuulutada, korrates süüdistusakti ebatäielikku sisu, sest sellega rikutaks seaduslikkuse põhimõtet, kuna see kohtuotsus (sõltumata sellest, kas tegemist on süüdi- või õigeksmõistmisega) käiks süüte kohta, millel oleks vähem kuriteokoosseisu tunnuseid, kui seaduses sätestatud.
- 14 Eelotsusetaotluse esitanud kohus on arvamisel, et ta oleks pidanud puudused tuvastama juba eelistungil käigus, peatama kohtumenetluse ja saatma asja prokuröri tagasi märkega, et puudused tuleb kõrvaldada uue süüdistusaktiga. Nii see aga ei läinud.
- 15 Liikmesriigi õiguse eripära tõttu ei ole pärast eelistungit enam võimalik süüdistusaktis sisalduvaid puudusi kõrvaldada. Seetõttu tekib küsimus, kas prokuratuuri välja pakutud menetluslik abinõu, nimelt kõrvaldada puudused süüdistuse muutmise ja rakendatav.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 16 Prokuratuur ei esita eelotsusetaotluse kohta oma seisukohta.

- 17 Kaitse on arvamusel, et eelotsusetaotlust ei ole vaja esitada, kuna menetlusõiguse rikkumist ei saa parandada.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 18 Prokurör pöördub süüdistusaktiga kohtusse konkreetse süüdistusega, kohus teeb asjas otsuse, mõistes süüdistatava süüdi või õigeks. Süüdistusakt on nõuetele vastav ja vormiliselt õiguspärane, kui see vastab NPK teatud tingimustele.
- 19 Süüdistusakt peab kindlasti täielikult sisaldama kuriteokoosseisu kõiki elemente (kuriteokoosseisu tunnuseid). Põhikohtuasja asjaolusid arvestades on kohustuslikud järgmised elemendid:
- süüte toimepanemise ajavahemik tuleb märkida selgelt ja vastuoludeta;
 - kui seaduse sõnastus sisaldab teatavaid tunnuseid, mis kogumis teevad süüteost kuriteo, tuleb kõik need tunnused süüdistusaktis nimetada, ilma mõnda neist välja jätmata;
 - kui ühes karistusõiguslikus normis sisaldub kuriteo põhikoosseis ja järgnevas karistusõiguslikus normis sama kuriteo erikoosseis (s.t kuriteo erijuhtum), tuleb süüdistusaktis märkida kõik tunnused, sealhulgas need, mis sisalduvad põhikoosseisus, kui need puudutavad kuriteo erikoosseisu;
 - süüdistusaktis tuleb nii sõnaliselt kui numbritega nimetada kõik kuriteokoosseisu tunnused, see tähendab: need tuleb märkida nii sõnadega kui numbritega, nimelt neid sisaldava õigusnormi numbrina (artikkel, lõige, punkt, alapunkt).
- 20 Kuni 2017. aasta reformini oli kohtul menetluse igal ajahetkel õigus kohtumenetlus lõpetada ja saata asi sisuliste puuduste kõrvaldamiseks prokurörile tagasi. Sama pädevus oli ka teisel kohtuastmel, nagu samuti kassatsiooniasemel, kus seda pädevust teostati teisele kohtuastmele antavate siduvate korraldustega.
- 21 Pärast 2017. aasta reformi saab seda pädevust kasutada ainult esimese kohtuastme eelistungi ajal. Pärast selle lõppu ei ole seaduses sätestatud ühtegi menetlust sellist laadi puuduste kõrvaldamiseks. Eelkõige on sõnaselgelt keelatud kohtuasja prokurörile tagasi saatmine.
- 22 Esimese küsimuse puhul on tegemist sellega, kas riigisisene keeld käsitleda edastatud teabes sisalduvaid puudusi pärast eelistungit ja sellega seotud nende puuduste kõrvaldamise võimatus on kooskõlas direktiivi artikli 6 lõikega 3, mis omakorda nõuab riigisisest regulatsiooni, mis tagab „üksikasjaliku teabe süüdistuse kohta“, see tähendab süüdistuse kohta selge, täieliku ja ühemõttelise teabe andmise.
- 23 Riigisisene seadus võimaldab vastuväiteid süüdistust puudutava teabe kvaliteedi osas ja selle arutamist, ent üksnes eelistungi ajal. Küsimus puudutab seda, kas

üksnes eelistungi piirang on kooskõlas direktiivi artikli 6 lõikega 3 või kas seda normi tuleb tõlgendada nii, et seda kohaldatakse ka pärast eelistungit, eriti sellele järgnevatel kohtuistungitel, pärast seda, kui tõendite kogumine on lõppenud, aga kohus ei ole asjas veel otsust teinud.

- 24 Kui seega – teisisõnu – kuni eelistungi toimumiseni pole järgitud õigust saada teavet ja isegi eelistungil seda puudust ei kõrvaldatud, kas see tähendab siis, et direktiivi artikli 6 lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et pärast eelistungi lõppu ei tule seda õigust enam järgida?
- 25 Teine küsimus esitatakse üksnes juhuks, kui Euroopa Liidu Kohus jõuab järeldusele, et liidu õigusega ei ole kooskõlas riigisisene norm, mille kohaselt pärast eelistungit ei ole ette nähtud mingeid menetluslikke abinõusid menetlusõiguse rikkumise parandamiseks, mis on seotud süüdistatava õigusega saada teavet süüdistuse kohta.
- 26 Siis on vaja riigisisest seadust tõlgendada liidu õigusega kooskõllaliselt, nii et lõpptulemusena oleksid tagatud vajalikud kaitseõigused. Ehkki direktiivi artikli 6 lõikel 3 on vahetu õiguspõhju, on siiski vaja riigisisest menetlusõiguslikku normi, mis selle vahetu õiguspõhju toime tagaks (Euroopa Kohtu 14. mai 2020. aasta kohtuotsus UY, C-615/18, ECLI:EU:C:2020:376, punktid 69, 72, 73 ja 75).
- 27 Sellisel menetlusõiguslikul normil võib olla kaks aspekti.
- 28 Esimene oleks, et asja lahendav kohus teeb menetlustoiminguid, mis tagavad menetlusõiguse rikkumise parandamise ja süüdistatava süüdistuse kohta teabe saamise õiguse täieliku järgimise. See võiks toimuda seaduslünkade korral tõlgendamist käsitlevate riigisiseste õigusnormide abil, kusjuures käesoleval juhul teeb sellist laadi menetlusõiguslike rikkumiste pärast eelistungit parandamiseks ettenähtud õigusnormide puudumine vajalikuks süüdistuse muutmise instituudi analoogia alusel kohaldamise. Konkreetselt toimiks kohus järgmiselt: annaks prokurörile võimaluse teha vastavaid sisulisi muudatusi süüdistusakti ebaselguse ja ebatäielikkuse kõrvaldamiseks ja pärast teavitaks nendest muudatustest kaitset ja annaks talle võimaluse esitada nende kohta taotlusi, kaasa arvatud uute tõendite kogumiseks.
- 29 Süüdistuse muutmine on instrument süüdistuse mõne parameetri muutmiseks kohtuistungil käigus. See toimub ilma kohtumenetluse eelneva peatamise ja asja prokurörile muudatuste tegemiseks tagasi saatmiseta ja sellele järgneva kohtumenetluse faasi uuesti alustamiseta. Süüdistuse muutmine on lubatav nii uute asjaolude tõttu, mis tingivad muutmise, või ilma selliste asjaolude ilmnemiseta, kui prokurör on süüdistusakti sõnastamisel teinud vea. Süüdistuse muutmiseega kaasnevad tagatised kaitse jaoks, konkreetselt tuleb kaitse taotlusel kohtuistung katkestada, et kaitse saaks end muudetud süüdistuse osas ette valmistada; mõnel juhul kaotavad süüdistatava senised seisukohad oma õigusliku mõju ja ta tohib uusi seisukohti esitada; kohtupraktikas on tunnustatud kaitse õigust esitada muudatuste kohta uusi tõendite kogumise taotlusi. Teisalt ei ole

riigisiseses kohtupraktikas seni tegeletud süüdistuse muutmisega kui süüdistusakti menetlusõiguslike vigade parandamise instrumendiga. Praegusel hetkel, kuna juba on tegemist sõnaselge kohtumenetluse peatamise ja asja prokurörile tagasisaatmise keeluga, on võimalik süüdistuse muutmise õigusnormi uuesti, laiendatult tõlgendada, nii et see hõlmab ka juhtumeid, mille puhul süüdistusaktis on teatud menetluslikke vigu, sealhulgas seda, et süüteo ajavahemik on ebaselge ja süüdistuse tunnuste nimetamine ja õiguslikus hinnangus vastavate õigusnormide väljatoomine on ebatäielikud.

- 30 Sellise tõlgenduse aluseks on üldtunnustatud *argumentum a fortiori* tõlgenduspõhimõte. Kui täiesti uue süüteo toimepanemise ajavahemiku sissetoomine on lubatav, peaks seda enam olema lubatav juba nimetatud ajavahemiku täpsustamine. Kui õigusliku hinnangu muutmine on lubatav nii olulisel määral, et süüdistusakt esitatakse täiesti teise ja/või raskema süüteo kohta, peaks seda enam olema lubatav muuta õiguslikku hinnangut vähemolulisemal määral, mille puhul kõrvaldatakse ebatäielikkus ja lisatakse puuduvad elemendid.
- 31 Teine aspekt oleks vana, kuni 2017. aasta reformini kehtinud õigusliku olukorra kohaldamine, mis selgelt ja korduvalt on NPK praeguses redaktsioonis keelatud, nimelt: kohtumenetluse peatamine, asja prokurörile tagasi saatmine uue süüdistusakti koostamiseks ja pärast seda kohtumenetluse uuesti alustamine koos kõigi tunnistajate uuesti küsitlemisega. Selleks peaks eelotsusetaotluse esitanud kohus riigisisese õiguse eespool nimetatud keelud kohaldamata jätma ja taastama kuni 2017. aastani kehtinud õigusliku olukorra.
- 32 Teine eelotsuse küsimus on suunatud sellele, kas liidu õigusega on kooskõlas esimene, teine või mõlemad õiguslikud lahendused.
- 33 Mõlema küsimuse jaoks on olulised harta artikli 48 esimese ja teise lõigu normid tõhusa õiguskaitsevahendi ja asja õiglase arutamise tagamiseks. Esimese küsimuse kohta: kui süüdistatavale esitatakse ebatäielik süüdistus ja kohtul pole selle puuduse kõrvaldamiseks pädevust, esineb tema jaoks oht, et ta mõistetakse süüdi kas ebatäieliku süüdistuse alusel (s.t süüteo eest, mis ei vasta seaduses sätestatud kuriteokoosseisu tingimustele) või mõistetakse süüdi tegelikus kuriteos, kusjuures ta saab alles kohtuotsusest teada, millised on selle kuriteokoosseisu tunnused. Esimesel juhul ei ole täidetud kuriteokoosseisu seaduses sätestamise nõue ja teisel juhul süüdistuse kõigist elementidest teavitamise nõue, asjaolu, mille tagajärjeks on ebaõiglane menetlus.
- 34 Teise küsimuse puhul tuleb hinnata, milline mõlemast kõne alla tulevast menetluslikust lahendusest süüdistusakti ebaselguse ja ebatäielikkuse kõrvaldamiseks on rohkem kooskõlas tõhusa õiguskaitsevahendi ja asja õiglase arutamise põhimõttega.
- 35 Üksnes teise küsimuse jaoks on oluline harta artikli 47 teise lõigu norm kriminaalasja arutamisest mõistliku aja jooksul. Kui Euroopa Kohus tuvastab, et riigisisest keeldu asi pärast eelistungit prokurörile tagasi saata ei tohi kohaldada,

tooks see endaga kaasa asja tagasisaatmise ja kõigi tõendite kohustusliku uue kogumise ning seega kriminaalmenetluse eaproportsionaalse ja ebavajaliku venimise. Kui Euroopa Kohus seevastu pooldab NPK artikli 287 (süüdistuse muutmine) analoogia alusel kohaldamist ja seda instituuti kui menetlusõiguslikku abinõu süüdistusakti ebaselguse ja ebatäielikkuse kõrvaldamiseks, oleks neid puudusi võimalik kõrvaldada ilma kohustusliku tagasisaatmise ja uue täieliku tõendite kogumiseta. Ainult kaitse vastava taotluse korral oleks võimalik koguda täiendavaid tõendeid.

TÖÖDOKUMENT